

Adamik Tamás (szerk.):

Latin irodalom az érett középkorban: 12–13. század.

A keresztény Európa virágkora

(BUDAPEST: KALLIGRAM, 2022)

Adamik Tamás beváltotta közel egy évtizeddel ezelőtt tett vállalását, és megírta a latin irodalomnak azt a hét évszázadot felölelő történetét, amely a Római Birodalom összeroppanása és megszűnése után a VI. században vette kezdetét. A 2014-ben megjelent első kötet már jól mutatta azt a változást, amely az említett időszakban végbement Európa nyugati felén. Annak az államnak a felbomlása, amely keretet adott az egységesnek tekinthető római kultúrának, azt eredményezte, hogy az az irodalom is elvesztette egységes arculatát, amely ennek a kultúrának lényeges összetartó ereje volt. A felbomlás és a hasadás, persze, már korábban elkezdődött, hiszen a kereszténység olyan kihívás elé állította a klasszikus pogány kultúrát és magát az államot is, amely végül mindkettő megszűnéséhez vezetett, miközben elemeit részben magába olvasztva, részben megőrizve megmentette a diadalmaszkodó kereszténység. Olyan egységes és hosszú életű állam azonban, mint amilyen a Római Birodalom volt, a későbbi századokban már nem volt képes létrejönni Európában, így az egységet a kereszténnyé lett földrészen az egyház, illetve az egyház egységét biztosító közös nyelv (egyszerre a pogány és keresztény Róma örökségének hordozójaként) volt képes megteremteni. Ennek az új keresztény Európának már nincsenek olyan kulturális központjai, mint amilyen központjai voltak az ókori világnak Athén, Alexandria vagy Róma, hanem egységes, a világi hatalom határain át is szabadon járó kultúrája van, amelynek kerete az egyház, közös eszméje a kereszténység, mindenki által beszélt nyelve pedig a latin. Ez a változás jól tükröződik abban, ahogyan Adamik Tamás könyveinek szerkezete is átalakult ebben a négy kötetben. Míg az első kötet még területi alapon tárgyalta a latin nyelvű szerzőket, a most megjelent negyedik kötetben már érvényességét veszítette a területi tagozódás: a bemutatott és részletesen jellemzett szerzők a keresztény Európa latin nyelvű irodalmának képviselői. Ahogy írja is a szerző a kötet bevezetőjében, ez az időszak a középkori kultúra virágkora. Erre utal az „érett” jelző, és ezt sugallja a korszakkal kapcsolatban a „reneszánsz” emlegetése. Ez az utolsó korszak, amikor a latin nyelv még ereje teljében érezheti magát, hiszen ekkor kezdődik el a nemzeti nyelvű irodalmak kibontakozása, s bár később a humanizmus korában még egyszer utoljára izzón fellobban még egyszer a latin nyelv lángja, az a hevülés – hiába tűnik

olykor elérni az ókori Róma latinságának hőfokát – másból táplálkozik, mint az e kötetben tárgyalt középkori „virágzás”.

A szerző – a tőle megszokott módon – biztos kézzel válogatja össze a kötetbe azt a tizenöt szerzőt, akik e korszak legjellemzőbb alkotói. Ami közös bennük, hogy valamennyien egyházi emberek: püspökök, papok, szerzetesek vagy olyanok, akik egykor a klérus tagjai voltak. Műveltségük tehát egyházi műveltség ugyan, de szerves része ennek a kultúrának a pogány irodalmi hagyomány is. Az az irodalom, amit művelnek, éppen ezért kétarcú, és éppen ennek a kétarcúságnak, amely a kettős hagyományból fakad, megvan az az előnye, hogy lehetőséget ad az egyéni viszonyulás kifejezésére. Petrus Abaelardus például alapvetően teológus, életének fordulatai azonban elszakítják a teológiai tanulmányoktól, és önvizsgálatra kényszerítik, ám még teológusként is megszólal benne a költő, hiszen nagyszerű himnuszokat alkot. És nagyrészt ez jellemzi a kötetben tárgyalt szerzőket: egyházi emberekként a keresztény irodalom hagyományos műfajait művelik, hiszen javarészt teológiai és filozófiai traktátusokat, homíliákat, imákat és himnuszokat írnak, hagiográfiai műveket alkotnak, olykor azonban kipróbálják magukat a klasszikus műfajokban is. Gualterus de Castellione (Châtilloni Walter) például *Alexandreis* címmel ír eposzt Nagy Sándorról, de alkot szatirikus és lírai verseket is, az *Archipoeta*ként számon tartott költő pedig éppen azt írja meg, miért nem ír eposzt Barbarossa Frigyesről.

Adamik Tamás érdeklődése azonban nem csupán a nyugat-európai latin irodalomra központosul, hanem – jelezve – hogy része ennek az irodalomnak a magyarországi latinság is, a két szent királyunk, István és László körül keletkezett legendairódmát is részletesen bemutatja.

Végül, szemelvényyszerűen a XIX. és a XX. fejezetekben a meghatározott szerzőkhöz nem köthető és a latin nyelvű világi kultúrához kapcsolódó alkotásokat is, vagyis a *Gesta Romanorum* és a *Carmina Burana* egyes darabjait is közli és részletesen bemutatja a kötet.

Aki ismeri Adamik Tamásnak eddig megjelent és az európai latin irodalmat bemutató kötetait, azt nem éri meglepetés, hiszen ezt a munkát is ugyanazok az erények jellemzik, mint a korábbiakat. A szerző biztos kézzel válogatja ki a legfontosabb szerzőket, kellően informatív és a művek és az életmű megértését segítő életrajzot ad, amelyet az egyes művek tárgyalása követ. A szövegeket eredeti, vagyis latin nyelven is közli, s mivel ez általa tárgyalt műveknek általában nincs magyar fordítása, kiváló fordításaiban is elolvashatjuk a szövegeket. Minden esetben a legfontosabbnak ítélt, legjellemzőbb részletek kerültek a kötetbe, miközben a válogatás a sokszínűség és a *variatio* kritériumának is megfelel. Így aztán ez a kötet – ahogy a másik három is – nemcsak irodalomtörténet, hanem egyben antológia is, a XII-XIII. század latin irodalmának rendkívül gazdag szöveggyűjteménye.

Nagyon fontos kiemelni továbbá a szakirodalom expanzív és kritikus használatát: Adamik Tamás nem habozik kritikával illetni a kutatásban kialakult állásponto-

kat sem, ha úgy ítéli meg, miközben minden egyes szerzővel kapcsolatban alapos bibliográfia segíti a tájékozódást és az esetleges további kutatást.

Az örömünkre most megjelent kötetet egyszerre olvashatjuk tehát szaktudományos munkaként, irodalmi antológiaként, de használhatjuk kézikönyvként is, hiszen mind a világos, logikus felépítés, mind a név- és tárgymutató (Kisdi Klára gondos munkája) lehetővé teszi, hogy könnyen és gyorsan megtaláljuk a számunkra fontos adatokat. S ha dicsérünk, dicséret illeti a Kalligram Kiadót is, amely a nevéhez méltó munkát végzett.

Takács László